

A csoport

Francis Bacon: Az olvasásról

Az alábbi rövid szöveg Francis Bacon angol reneszánsz filozófus, gondolkodó (1561-1626) esszéi közül való. Bacon gondolkodóként azt hirdette, hogy a megismerés legfontosabb eszköze a tapasztalat és a kísérletezés.

Olvasd el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszolj a kérdésekre!

Ne azért olvass, hogy ellentmondj és összezavarodj, hogy vaktába higgy vagy készen elfogadj, hogy legyen miről csevegni vagy vitatkozni, hanem azért, hogy mérlegelj és határozz. Van könyv, amibe csak bele kell kószolni, van, amin fecskemód átsiklani, és van egy kevés, amit meg kell rágni és emészteni, vagyis némelyik könyvből csak részleteket kell olvasni, másokat el kell elejétől végéig, mégpedig odaadással és figyelemmel. Némelyik könyvet elég valakivel végigolvasatni és másokkal kijegyzeteltetni; de ez csak a kevésbé fontos, csekély számú könyvre érvényes; egyes könyvek olyanok, mint a desztillált víz, átlátszó dolgok. Az olvasás egész emberré tesz; a vitatkozás talpraesetté; az írás pontos emberré; épp ezért, ha valaki keveset ír, nagy memóriára van szüksége; ha keveset vitatkozik, állandó jelenlétre; és ha keveset olvas, fortélyosnak kell lennie, hogy tudja, mit ne tegyen. A történetírás bölcsé tesz, a költészet szellemessé, a számtan árnyalatossá, a természetbölcsélet mélylé, az erkölcsstan felelősségteljessé, a logika és a retorika tárgyalóképessé. *Abeunt studia in mores**.

(Fordította Gál István)

*lat. A tudományok az erkölcsöt javítják.

- a) Mire nem való az olvasás Bacon szerint? Miképp fogalmazza meg Bacon? Fogalmazd meg saját szavaiddal!
- b) Mire való az olvasás Bacon szerint? Miképp fogalmazza meg Bacon? Fogalmazd meg saját szavaiddal!
- c) Milyen, az olvasással rokon tevékenységeket és tudományokat említ, és mi ezek célja? Miképp fogalmazza meg Bacon? Fogalmazd meg saját szavaiddal!
- d) Mely tudományokat sorolja föl, és milyen erkölcsi-gondolkodásbeli értékeket rendel hozzájuk?
- e) Milyen reményt, milyen optimista tételt fogalmaz meg e bekezdés végén? Hogyan értelmezed ezt? Igaznak tartod?

B csoport

Pico della Mirandola: Az ember méltóságáról

Az alábbi rövid szöveg Pico della Mirandola olasz reneszánsz filozófus, gondolkodó (1463-1494) filozófiai írásai közül való. Mirandola sokat olvasott keresztény, arab, zsidó és antik szerzőket is, és arra törekedett, hogy gondolataikat egységbe foglalja, a világot egységben lássa.

Olvasd el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszolj a kérdésekre!

Arab írásokban olvastam, hogy mikor megkérdezték Abdalát, a szaracént: vajon mi tetszik előtte a legcsodálatosabbnak e - bízvást mondhatjuk - világszínpadon, azt válaszolta, hogy semmi sem csodálatosabb az embernél. Ezt a véleményét megerősíti Mercurius kijelentése: „Asclepiusom, nagy csoda az ember!”

Gondolkoztam a mondások okáról, végül úgy véltem, megértettem, miért a legboldogabb, s ennél fogva csodálatra a legméltóbb lelkes lény az ember, és hogy melyik az a tulajdonsága, melyet osztályrészül kapott a világmindenség rendjében, s amelyet megirigyelhetnek nemcsak az állatok, de a csillagok, sőt a földöntúli lelkek is. [...]

A legfőbb Atya, az isteni Építőmester, az istenségnek e látható világi házát, e fölösleges templomát a bölcsesség titkos törvényeivel ácsolta össze: a földöntúli régiókat intelligenciákkal díszítette föl, az éteri szférákba örök lelkeket plántált, az alsó világnak termékeny, alakuló rétegét pedig mindenféle állatokkal népesítette be. Mikor azonban a Mester befejezte művét, elfogta a kívánság, hogy legyen valaki, aki e roppant alkotás értékét lemérje, szépségét szeresse, nagyságát csodálja. Ezért midőn mindeneket végrehajtott [...], végül az ember megteremtésére gondolt. Azonban az őstípusok között nem volt már, amiből az új sarjadékot kiformalhatta volna, kincsházaiban nem volt semmi, amit új magzatjának örököül átadhatott volna, s mind a világ székeiben nem volt hely, ahová az univerzum e szemlélője beülhetett volna. [...]

Elhatározta tehát a jóságos Mester, hogy mivel semmi sajátosat nem adhat neki, együtt legyen meg benne mindaz, ami a többiek tulajdona. Fogta ezért az embert, és e kialakulatlan teremtményét a világ közepébe helyezve így szólította meg: „Sem lakóhelyedet, sem külsődet nem határoztuk meg, Ádám, és semmiféle különös tehetséget nem kaptál tőlünk, hogy amelyik helyet, amilyen külsőt, amilyen képességet kívánságod és érzéseid szerint te magadnak megkívánsz, az legyen tulajdonod. A többiek természete a mi megszabott törvényeink közé kényszerítették, örökre meghatározva: téged nem köt semmilyen fék, a saját értelmes elbírálásod hatalmába helyeztelek, s magad vonod meg határaidat. Te vagy a világ közepe, hogy kényelmesebben körültekinthess mindazon, ami a világon van. Téged nem alkottunk sem éginek, sem földinek, sem halandónak, sem halhatatlannak, hogy mintegy önmagad szabad, feljogosított alakítója és alkotója azt a formát véssed ki magadnak, amelyik jobban tetszik. Lesüllyedhetsz az állatok alacsony fokára, és újjászülethetsz lelked elhatározásából a magasabb isteni fokon.”

(Fordította Kardos Tibor)

a) Milyen alaptétel bizonyítására született ez a részlet, a bibliai teremtéstörténet ilyenfajta magyarázata?

b) Miként formálja át a teremtéstörténetet Pico della Mirandola? Hogy nevezi meg az istent? Mire utal az elnevezés?

c) Mi az ember teremtésének célja e történet szerint?

d) Mi hiányzott már az ember teremtésekor? Miképp fogalmazza meg? Fogalmazd meg saját szavaiddal!

e) Mi lett a hiányoknak a következménye?

f) Mi lett e teremtéstörténet következményeképpen az ember legfontosabb tulajdonsága és lehetősége?

g) Mi a véleményetek arról, hogy az embert ennyire szabadnak és a teremtésben ennyire centrális, középponti helyzetűnek írta le Pico della Mirandola?

C csoport

Montaigne: Az életről és a testi örömök egészséges élvezetéről

Az alábbi rövid szöveg Montaigne francia reneszánsz filozófus, gondolkodó (1533-1592) esszéi közül való. Montaigne visszavonultan élt és írt, sokat olvasott, elmélkedett, figyelte önmagát és a világot. Esszéiben - ahogy ő értelmezte e műfajt: kísérleteiben - az ember és a világegyetem egyes kérdéseiről gondolkozott.

Olvasd el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszolj a kérdésekre!

Szeretem az életet, és úgy mívelem, ahogyan Isten kegyes volt reánk mérni. [...]

Én, aki bizony földön járó ember vagyok, gyűlölöm azt az embertelen bölcseletet, amely megveti és elnyomja a testet. Ne keményítsük meg szívünket a testi gyönyörök ellen, de ne is zárjuk őket túlságosan szívünkbe.

Bizonyos emberek - mondja Arisztotelész - tompa érzéketlenségből utálkoznak a testi örömtől; mások becsvágyból vetik meg őket. Ugyan miért nem mondanak le a lélegzésről? Talán a fényt is kerülni kell, mert ingyen fürdünk benne, s nem kell hősködnünk érte? Ám elégedjenek meg Marssal, Pallasszal és Mercurral Venus, Ceres és Bacchus helyett... Gyűlölöm a parancsot, hogy szellemünk járjon a fellegekben, mialatt testünk terített asztalnál ül. Nem mondom, hogy a lélek tapadjon a gyönyörökhöz, vagy pláne fetrengjen bennük, de simuljon megértően hozzájuk. Ha táncolok, táncolok; ha alszom, alszom; ha egyedül sétálok egy szép kertben, s ha gondolataimat idegen ügyek-bajok kötötték le rövid időre, nemsokára visszaterelem őket a sétára, a kertre, a magány édességére és magamra. [...]

Ha életed jól átgondoltad és helyesen rendezted be, akkor a legnagyobb feladatot oldottad meg: a természet karrier nélkül is érvényesül; otthonosan érzi magát minden szinten, és lehúzott függöny mögött is szívesen él. Jól megszerkesztetted erkölcsöidet? Ez több, mint ha könyvet szerkesztesz. Az életednek nyugalmat hódítottál? Ez több, mint birodalmakat és városokat hódítani. Az ember legragyogóbb remekműve a helyes élet.

(Fordította Kürti Pál)

a) Milyen kérdésre keresi a választ Montaigne ebben a részletben?

b) Hogyan tekintettek a testi vágyakra a középkorban?

c) Mely görög-római isteneket sorolja föl a szöveg? Melyikőjük minnek az istene? Hogyan állítja szembe őket? Melyikőjük milyen érték szimbóluma itt?

d) Hogyan értitek az alábbi állításokat: „Ha táncolok, táncolok; ha alszom, alszom”? Mit jelentenek ezek a kijelentések? Nem pusztán tautológia (üres, önmagát önmagából magyarázó állítás) mindegyik? Hogyan általánosíthatóak?

e) Milyen, a testi örömhöz való viszonyulásokat említ Montaigne?

f) Hogyan értelmezték azt a gondolatot, hogy az ember legfontosabb feladata a saját életének elrendezése? Egyetértetek-e vele?

D csoport

Leonardo da Vinci: A festő a természetet kövesse

Az alábbi rövid szöveg Leonardo da Vinci olasz reneszánsz festő, szobrász, építész, természettudós, gondolkodó (1452-1519) esszéi közül való. Értekezés a festészetről címmel megjelent feljegyzéseiben arról gondolkodott, milyen legyen a tökéletes művészet.

Olvasátok el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljatok a kérdésekre!

Ha a festő a más képeiből merít, műve nem lesz éppen kiváló. De ha a természet dolgaitól tanul, jó eredménnyel fog járni. Ezt láthatjuk a rómaiak utáni festőknél, akik mindig csak egymást utánozták, és minden korral lejjebb süllyedt az említett művészet. Ezek után jött Giotto*, a firenzei. Magányos hegyek között született, ahol csak kecskék és más hasonló állatok laktak. Ő aztán, mivel természete hajtotta ugyanilyen művészet felé, a sziklára kezdte rajzolni a kecskék mozdulatait, amelyeket el-el-nézett, majd nekifogott a többi állatok megrajzolásához, amiket csak látott, úgyhogy sok tanulás után nemcsak a maga korának a mestereit múlta fölül, de sok elmúlt század mesterét is. Utána a művészet újra lehanyatlott, mivel mindenki a meglevő képeket utánozta. Így hanyatlott a művészet évszázadról évszázadra, egészen addig, míg Tamás, a firenzei, akit Masacciónak** is hívnak, tökéletes mesterművekkel megmutatta, hogy aki nem a természetet, a mesterek mesterét választja mintaképül, hiába fáradozik.

Még csak azt akarom mondani ezekről a matematikai természetű fejtegetéseimről, hogy azok, akik csak a mintákat tanulmányozzák, és nem a természet alkotásait, azok művészet tekintetében csak unokái, nem pedig fiai a természetnek, mely a jó minták mestere.

(Fordította Kardos Tibor)

* Giotto: a középkor és a reneszánsz határán élt olasz festő (1266/1267-1337), akit a középkori festészet betetőzőjének tartanak, ugyanakkor képein a természet formái és alakjai jelennek meg, ezért az új festészet elindítójaként is tisztelik.

** Masaccio: olasz reneszánsz festő (1401-1428), a realista festészet művelője; vallási témájú festményein és freskóin arra törekedett, hogy az emberi érzelmeket megrázó erővel fogalmazza meg.

a) Milyen tételt fejt ki ebben a részletben Leonardo?

b) Mit jelentenek ezek a szavak: mimézis, imitáció, kopírozás? Honnan erednek? Minek az utánzására használják őket?

c) Milyen séma szerint írja le Leonardo a festészet fejlődését?

d) Igaza van-e Leonardónak: valóban a természetből lehet-e leginkább meríteni a művészetben? Valóban a természet utánzása-e a művészet? És a festészet? Tudtok-e olyan festőt vagy irányzatot, amelyik nem a természet után dolgozik, és mégis jelentősnek tartjátok? Tudtok-e olyan festőt vagy irányzatot mondani, amelyik úgy jár el, ahogy Leonardo jónak látja?